

Β΄ ΑΠΟΨΗ

Περί όρων και ορολογίας στην Εγκληματολογία

ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ, Καθηγήτριας Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η ορολογία αποτελεί «το σύνολο των ειδικών όρων που χρησιμοποιούνται σε συγκεκριμένο γνωστικό ή επαγγελματικό χώρο»¹. Είναι σαφές, ωστόσο, ότι ανάλογα με το επιστημονικό/γνωστικό πεδίο, η ορολογία είναι λιγότερο ή περισσότερο 'συμπαγής'. Έτσι, μικρές ή καθόλου διαφοροποιήσεις θα καταγραφούν στα μαθηματικά, τη φυσική ή ακόμα και τη νομική ενώ μεγαλύτερος 'πλουραλισμός' χαρακτηρίζει το γνωστικό πεδίο των κοινωνικών επιστημών. Στη δεύτερη αυτή κατηγορία εντάσσεται και η Εγκληματολογία. Πολλώ μάλλον όταν και για τον ορισμό της ίδιας δεν υπάρχει απόλυτη σύμπτωση απόψεων. Ενδεικτικά τα αναφερόμενα στην εισαγωγή της πρώτης έκδοσης του *Sage Dictionary of Criminology*², όπου οι επιμελητές έκδοσης αναφέρουν χαρακτηριστικά: «Δεν υπάρχει, λοιπόν, ένας ορισμός της εγκληματολογίας σε αυτό το λεξικό αλλά ένα πλήθος *θουρβωδών και συζητήσιμων εγκληματολογικών οπτικών, οι οποίες από μόνες τους συχνά εξαρτώνται και τροφοδοτούνται* από γνώσεις και προβληματισμούς που πηγάζουν από αλλού».

Στο πλαίσιο αυτό, οι σκέψεις που εκτίθενται παρακάτω αποσκοπούν αποκλειστικά και μόνο να αποτελέσουν μια βάση επιστημονικής συζήτησης και προβληματισμού, μέσα από την ανταλλαγή απόψεων και την ανάπτυξη γόνιμου διαλόγου. Την αφητηρία του προβληματισμού αυτού αποτέλεσε η ευρεία χρήση –από εγκληματολόγους αλλά και μη εγκληματολόγους– ορισμένων σχετικά νεότευκτων όρων που είναι επιδεκτικοί συζήτησης και αντίθετης επιχειρηματολογίας. Ενδεικτική η αναφορά σε δύο 'όρους' που τείνουν να επικρατήσουν, λόγω της υιοθέτησής τους και από το δημοσιογραφικό λόγο.

Ο πρώτος εξ αυτών είναι ο «θύτης» αντί του όρου «δράστης» ή «εγκληματίας» ή «παραβάτης» (του ποινικού νόμου για τους ανήλικους ειδικά). Προέρχεται από το ρήμα «θύω» (=θυσιάζω), όπως και το «θύμα» ή η «θυσία». Η κυριολεκτική έννοια, λοιπόν, του «θύτη» υποδηλώνει κάποιον που κάνει θυσία. Προφανώς χρησιμοποιείται κατ'αντιστοιχία του όρου «θύμα», το οποίο στην εγκληματολογική ορολογία έχει επικρατήσει αντί του όρου «παθών» που χρησιμοποιεί ο ποινικός κώδικας. Έτσι, εν προκειμένω, επεκτείνεται μια αδόκιμη ορολογία με τη δημιουργία και μιας νέας επίσης αδόκιμης (θύμα-θύτης αντί για παθών-δράστης/εγκληματίας/ανήλικος παραβάτης).

Ο λόγος δημιουργίας ενός νέου 'όρου' όπως αυτός, δεν είναι γνωστός ούτε επιστημονικά τεκμηριωμένος. Προφανώς πρόκειται για μια 'εκλαϊκευμένη' προσέγγιση επιστημονικής ορολογίας και ίσως μια τάση αποφόρτισης των νομικών/εγκληματολογικών όρων. Σε κάθε περίπτωση, η κατ'επανάληψη αναφορά σε «θύτες» εγκλημάτων όλων των ειδών εύλογα δημιουργεί το ερώτημα «τι θυσία κάνουν αλήθεια οι δράστες μιας σειράς εγκλημάτων και σε ποιον;».

Ενδεικτικό και το δεύτερο παράδειγμα του 'όρου' «παραβατικός» που χρησιμοποιείται αντί για τον όρο «παραβάτης» (στις περιπτώσεις των ανηλικών δραστών) ή ενίοτε και αντί για τον «δράστη/εγκληματία». Στην πρώτη περίπτωση, των ανηλικών δραστών αξιόποινων πράξεων, λόγοι αποφυγής σταγματισμού τους οδήγησαν στην καθιέρωση

του όρου «ανήλικος παραβάτης» αντί για «ανήλικος εγκληματίας»³. Πρόκειται για δόκιμη και αποδεκτή ορολογία σε διεθνές επίπεδο (*delinquance juvenile, juvenile delinquency*). Αντίθετα, ο όρος «παραβατικός» –παρά τις καλές προθέσεις όσων τον χρησιμοποιούν– είναι αδόκιμος διότι –έστω και ακούσια– καταλήγει στο αντίθετο αποτέλεσμα, μέσα από την απόδοση της «ετικέτας» του παραβάτη.

Συγκεκριμένα, η χρήση ενός επιθέτου (παραβατικός) στη θέση ενός ουσιαστικού (παραβάτης) προσδίδει μια ιδιότητα/*ποιότητα* στο υποκειμένο και κατ'αυτόν τον τρόπο αποδίδει την πράξη σε κάποια χαρακτηριστικά του δράστη/υποκειμένου της (βλ. αντίστοιχα τον όρο επιθετικός, κοκ). Άρα, ο «παραβατικός» ανήλικος είναι ο ανήλικος που διαπράττει παραβάσεις, ενώ ο ανήλικος «παραβάτης» είναι ο ανήλικος που διέπραξε παράβαση.

Στην περίπτωση χρήσης του όρου «παραβατικός» εν γένει για τους δράστες/εγκληματίες, πέραν των προαναφερθέντων για τους ανήλικους, η αναφορά στην παράβαση ή παράγωγά της αντί για το έγκλημα δεν είναι δόκιμη, δεδομένου ότι η μόνη εξαίρεση αφορά τους ανήλικους παραβάτες. Για το λόγο αυτό, θεωρώ ατυχή τη μετονομασία των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Εγκληματικότητας (ΤΟΣΠΕ) σε Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Παραβατικότητας (ΤΟΣΠΠΑ), βάσει του νόμου 3387/2005. Σύμφωνα με όσα έχω ήδη αναφέρει για το θέμα αυτό⁴, η μετονομασία αυτή δημιουργεί μια ασάφεια σχετικά με το αντικείμενο των οργάνων αυτών, εφόσον ο όρος «παραβατικότητα» υποκαθιστά στον εγκληματολογικό λόγο μόνο την περίπτωση της εγκληματικότητας με δράστες ανηλικούς. Όμως, είναι σαφές ότι τα ΤΟΣΠΠΑ δεν απευθύνονται μόνο σε ανηλικούς (αν και αποτελούν βασική ομάδα επικέντρωσης των προληπτικών προσπαθειών) αλλά και σε ενήλικους. Άλλωστε, τόσο ο νόμος 2713/1999 όσο και ο μεταγενέστερος 3387/2005, αναφέρονται ρητά στην πρόληψη της εγκληματικότητας και ως εκ τούτου είναι προφανές ότι ο όρος χρησιμοποιείται για να υποδείξει το διαχρονικό αντικείμενο των Συμβουλίων Πρόληψης που είναι η «μικρομεσαία εγκληματικότητα».

Τα παραπάνω δεν αντανακλούν, σύμφωνα και με όσα ήδη προαναφέρθηκαν, κανενός είδους 'δογματισμό' ή 'τυπολατρία'⁵ αλλά την ανάγκη χρήσης λειτουργικών επιστημονικών όρων που να ανταποκρίνονται στην κοινωνική πραγματικότητα και στις κοινωνικές ανάγκες και να διατηρούν παράλληλα το χαρακτήρα της «επιστημονικής έννοιας», που αποτελεί ένα «στερέο και ξεκάθαρο μέσο έρευνας και αντικείμενο ειδικών συγκριτικών μελετών»⁶.

3. Κ.Δ. Σπινέλλη, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά, τ.ΚΣΤ (26), 1976.

4. Βλ. υποσημείωση 28 του άρθρου της γράφουσας: «Τοπική κοινωνία και αντεγκληματική πολιτική: Όροι και προϋποθέσεις της συμμετοχής των πολιτών στις κοινοτικές μορφές πρόληψης της εγκληματικότητας», στο *Ε. Φασούλα, Φ. Μηλιώνη* (Επιμ.), Κοινωνία, Έγκλημα, Εθελοντισμός, εκδ. Α. Σάκκουλα, τ. 25 της σειράς του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα-Κομοτηνή, 2011: 45-61.

5. Αντίθετα η γράφουσα έχει προβεί ακόμη και σε λεξιπλασία αναφορικά με τον όρο «τιμωρητικότητα», βλ. αιτιολόγηση στο Βιβλίο της *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σ. 21 επ.

6. Λήμμα «Έννοια», Θ.Α. Βασιλείου & Ν. Σαματάκη, Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου, Gutenberg, Αθήνα, 1992, σ. 135.

1. Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό για το σχολείο & το γραφείο, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα: 2004.

2. E. McLaughlin & J. Muncie (Eds), The Sage Dictionary of Criminology, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi:2006, second edition.